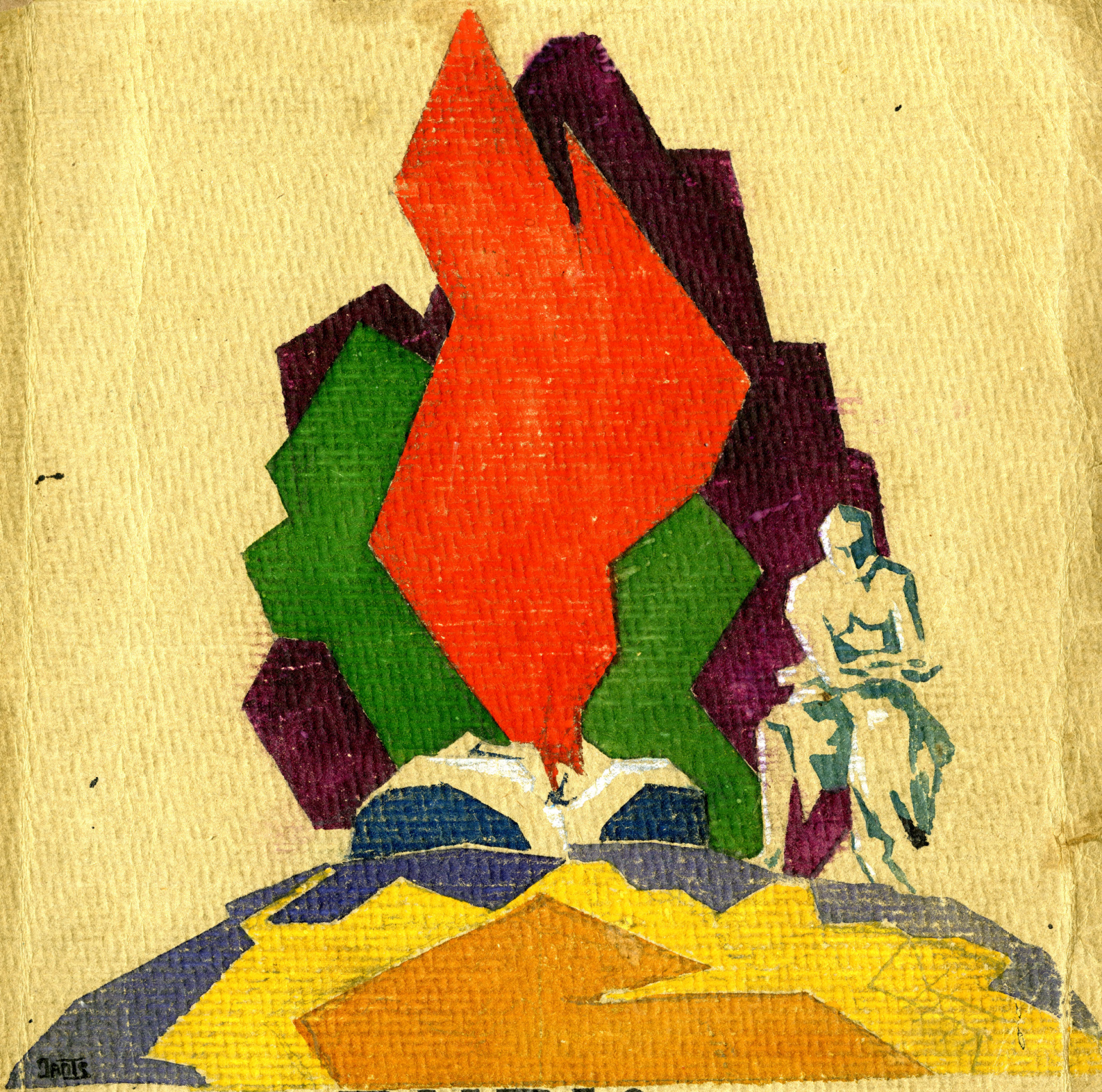




pyrje

PAKKE.12



KEVAD
1925.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K/15370-12

MER.



Sisu.

Carl	Hastel raol.
T. H. L.	* * *
Geristo	fastate taha.
Carl	* * *
Alti	Kooruse möte.
Geristo	Kolm laulu.
Lembit Roosa	Raskuse tempel.
Alti	Raas.
?	Poet ja naine.
L.	Tägemus.
Geristo	Kaks laulu.
T. H. L.	Art Raud ning ta "Kangastused."
Geristo	Hastuheitid eelmiselle.

Carl.

Vastselvaol.

Kannatades oleme saama-
matuse all ja ühtlasi li-
has ja luus mineriku kon-
mat kandes - see on selle
põlme traagika.

F. Tuglas.

Meie kaundund oharaliselt põldudel,
tulnud mööda silmusklemaid maan-
teid hauast hauda ja rööpast rööpassse. Oleme kaun-
dud linnaäärseist majust, madalalt teravate ki-
mikäandega kylvat "raismikelt" - aukliselt täna-
nailt, et rääkida kõrgest kultuurilisest tasapin-
nast, mida tarmis arendada enestes ja ymbriuses.

Idas oleme kaundund kahekymnenda
aastasajale liig ideaalitu noorsoo keskel, selle
enamiiku saar ja pnyd on kuidagi jauda kor-

porandi wärmimysini. Kes rõksutab sõnadega „rah-
mustanne“, „isamaa“ jne. ja kelle ylimaks enese-
arvelduseks on spordirekord, meessoal nüümseil
ajul hooguläinud „pyha raitsehit.“

Noondund oleme mures alles liumete
wähesuse üle, kuigi me pole kunagi soorind meel,
et meid oleks xii liina mere ääres. Nii on
meilgi omaaegsed noor-ustlaste sõnad sel-
gers outiseks ymbreusega.

Tõsi küll, räägitakse nydydest noorus-
põlmest, mis olla rikas ideedest ja ryllastund
kultuurtahtest, et ta sirgudes võib rääkida
uuest kultuurpõlmest – kõigepäält karskest
15000 noor-karsklast. Maesed karsklased! Ena-
masti algkooliõpilased pillut sala-münaputka-
de mahet, kas suudate harmenemata röödel-
da ja wastupidada? Ka teist manema d
ja targemad on oppositsioonis manade-
ga: jäykindlalt noorpaute näal ja
puhkemais yrgjaulisis „styyhiais“ juhtide

paolt organiseerit massi näol!

Meie subliimeerund neistsinateist alga-
me nasteet naga.

Harisesemal kätel on nooruse naimus-
tuses enne meidki kysn. Algaja narinaga
algame meigi. Ehk on selle narinaga ka
sai ka naimustusmoment, mis areneb kard
lugemaks käeks ning sihikindlaks jalaks.

Meie ei suuda ialgi minna nii
kaugele kui 1904. aastal katuskambrisse
kogunad noor-eestlased. Eriti võib seda
möölda kirjanduslikul alal. Selleks
ei näi meil nasteid olemat. Kuid
ehk sisaldab meie käest-kätte minev
algkiri eneses nooruse jäusyllast idealis-
mi, saamatust olemisest yleolemust
ja kindlaid tulemiku-sihte. Meie, kes ole-
me koondund oharaliilt põldudele, tul-
nud mööda kõmeraid, rööplisi teid ja ki-
midega kylvat raiesmik-hänaraid, meie

hyydensjääb : „Enam kultuuri !“

Maqu algame, et rummutada oh-
raid ja kõrgendada ning tasandada mada-
laid täravaid.

Enam kultuuri ! Enam idealismivi
selle taotlusel !



T. H. L.

*

*

*

Näeb nii mõnelegi, et rustund torvikud,
mis syttind noorte taevas raimustus =
silmapilgel. Ja nägija, tundes hädameelt
noist hääkumast hingist, ohverdab oma
ylimalle Jumalalle kallimad rüü, et
hülgaas ta elutu Jumala olemine,
ta elutu inimeste muuseum.

Las laulda nägijad hümne ja
kuljusena rälustada kõrgemaid dissonantse
- pedagoogilisi näpunäiteid,
ka meie laulame!

Laulame lõpmatut keradlaulu, mida
laulnud me sõbrad juba ammu
möödund minevikus ja laulavad

lõpmatuseni tulevikus.

Oleme õnnelikud, et meil laulda
on õigus igamest laulu; laulu
keradest ähmases öös ja laulden
olla ka ise keradean.

Laulame lõpmatu laulu, mille
akordid kostuvad kord tasemini,
kord valjumini. Laulame laulu
inimesest, sõbrast...

Kuulakem lõpmatu laulu
häält! Sää! pesitseb igatus, valu,
peidet hallin ööv.

Inimesed, sõbrad - mõistate lõpmatu
keradlaulu akorde.

Erisko.

Aastate taha!

Pühendus langenutele.

Vaid siis, kuus korda rahetund on aasta esikuu,
ning sama palju luminaipu rätanud nende hana,
kell' mereahne hahadus löönud rinda surmaraua,
ent Igavikku rajumust vaid räägib üksik suu...

Ryht, aseldused, leinakanik, inimmass —
need iidne eluhoid äing päerahallus keetnud ringis,
mis aastalt aastal — tänapäevalt hõimeel ringis...
Jeg kangelaslik me meelis unund täeti ras?

Ei siiski! Jeg, niel õestit püüas võitlusraamp,
kui võrata suur pidupäev meil haidab minemikus.
Ei mahu äripäeva mõttelendu tema valgurikkus!

Paar korda aastas, siis meil süytub tänuks;
siis omad hinged mälestusil kangelasist andkem!
siis Manelase loorberpärji, tänulilli andkem!

Carl.

*

*

*

Nad taavad hies ojuselle uja...
On kyrgus selgu, jalgu tantsinaid.
Ei sirutajat ylespaale turja,
ei mäetippe kaugeid punanaid!

Su vabaduse suits on jootnud meeli,
nad minemikke hoogsalt söimavad.
Su olenis on rütestanud keeli —
nad talle hõiskavad, nad hõiskavad...

Ja vileegi rinnendaval kumal
nad jumalalle teavad plastikat. —
Miks naatad sa, ei hõiska, kumal,
ei seda saand ju sinu vanemad?!

Alli.

Nooruse mōte.

Suure pärna roheline krooni vilus kandis rai-
se hallinatiga õõpik omi kõgeid, rõlawaid noate
publicumi, "tyhjusele" naimustuseks ette. Oli jae siiski
üks kuulaja, kuid see ei suutnud tuulest purjet ax-
kordele oma sydalt arada. Tal oli kylm, ta närises
ja näis, kui oleks kõik innus ta lyirilise hingest
nõusut.

Jälle tuli tuul, ning õõpik jäi raiusemaks,
helistades meel niimase deegilise tooni, nii kurma,
nii kaduma. Hest pididki "tyhjuse" silmad pär-
litena särama, mida kutsunud eile sulgline
kunstnik oma kontserdi lõpupala sillerdades, kuid
tema jäi kylmaks. Ta ei applooteerinud, ei tõstnud
silmiagi yles näitelawa poole. Muurana, lõhutuna,
ei enese tundmisele enam yhtki aravust, otis te-

ma, kunstlik tyhjusest, tyhjuses kodu. Ta põlgas lin-
nu. Kõik, mida tema ette kujutus, piljandina ylistas,
langes yksteise järgi. Ta oli palju suuri kunstni-
kelt kuulnud, keda kätel kantakse. Temaigi tah-
tis sarnaseks saada, aga kuis, see jäi küsimu-
seks, mille lahendamiseni lõhuti hing ei jõud-
nud. Ta otsis läbi ajalehed, kuid sääl ei leidu-
nud mitte kõige pisema tähegaigi mõju, mis oleks
suutnud lüüa nooruse lõhuti hinge. Kas pidi
ta nüüd muinaselanikele järgnema, kas pidi ta
vanade kuuluste hinge tungima, et seda kole-
dat sappi välja löigata, mis keelas noorusele ta
mängu algamast. Ei! Noorus märkas seda ma-
ilma valgustusmabriku länel, kus mõte, ma-
ha raiuda, teed tasandada nooruse purskake-
mule" lädmenes. Kuga dega pisteti ta südames-
se, kui ta taipas, et sääl "virtuoss" ei suundu
kes halli haketi tindi sisse kastes kirju määrab ja
selle asemel, et lehte mahutada nii arglikke,
vähendõudlikke reakesi, pilkama hakkab ja oma

toapoisile paar penni jootraha misates, käed selle kultuuri jalgu närima närtsu tänarale pillata? „Äi siis wabandage“, ütles üks neist „virtuossust“, kes wälja tulles kogemata kokkunud noorusele külge puutus, tehes selle juures magushapu ilme ja keerutades oma „aitamani“ mure, nagu tahtes teatada igatsewale noorusehingele, et taustiga enne meel mitu summatantsu, kui nendeni jõuab? Ja kas jõuabki? — Kas peab tema sellers kaasa aitama? — Need olid laktised küsimused. Ta teadis, et kärarikkad ajad ta kuulsusele olid upitanud ja nüüd ei kartnud ta hinni enam ei päikese pleekinist, ei pilmade warjast. Noorus pööras ümber, oli päris rahulik. Ta hing jäi tundmatuks kohnikute õhule ja kakaaride parketile.

Korragaos jälle puhus tuul, jälle tahtmine, jälle tahtmine mäidelda, käiki taustusi wõita. Üks wärsst teisest järele leidis maad paberil, ehkki neil polnud vähematki wasaanist esteetilisest. Aga tahtmine oli — torm, mida ükski mekaaniline preparaat

ei pidanud taxistama, mis aga siiski kui tüli kuu-
list tahat. metsloom taxistat sai. Ja noorust näh-
ti kangerdatuna reaktiaoni vääraral kahtlenat,
kust ta kaledamais variatsioones elu põhjata pör-
gut ette kujutas. Ta oli smeti olemas, kes nooru-
selt viimasegi merelilga riisunud, temale ainult
allamuret hõjameelse mõtet avaldanud, ja lõ-
puks kui näitja ta milistades saolasambaana ma-
ilma hähiposti kinnitanud. Ja mõõdetminejad
näisid äelda kainele, puhtale, mülgastet tead-
misest vaisele noorusele, hingetule, liikumisvõi-
mega laibale, et ta on kui kõrkes jäänud ka-
mel, kes raemaga edasi longib. Nii toleus temagi
hähipostilt mahanedes tänapäält tänapäele, saadet
märklaste parmist. Noorus - ta oltis maanteed,
mis kangel ei pidanud olemas, kuid ei leidnud
sedagi, mida oltis nüüd.

Kuu paistis heledasti. Linn magas. Kiru-
ti, haiaiti, elati. Ööangelased olid kullmari val-
lanud ja, et normaalselt kõnaldada, smad me-



gitüid, mis päeval rõõkis tubades peidet, väljakis-
kunud, et neid si pimedal näitelaval esitada. Ro-
bud sõnad, kriiskavad hääled kajastusid majade
akustikas, ja sellele kõigele lõi ajakaamer kuivalt
lambi tunde kindlalt, monotoonselt kuulutades.

Nii liikus maakeha nägematul teljel, nii
olid nooruslik ja nooruseta noorus samal arseenil:
eemene publikumiks, teine näitlejaks. Ta oli tahtma-
ta si pimedusse uppunud, sest päevavalitsejad
olid tema, selleks, et siigele maantele saata, ki-
hisenasse sohu kihutanud. Temale mindi lähema-
le, anti mõni lops ja kui ta seda päike näis kart-
mat, lehti temaga katset ja tiriti sügavasse keld-
rissi, mille axna ylemised servad maemalt kõn-
niteeni ulatusid. Sääal tõrgiti, põletati teder, joo-
deti vastu tahtmist mingisugust salget tuis, ja
aru saades temaa mittekaastundmusest sarnaste-
le tegudele, näeti tema kolmust ja münnast lee-
mendamatalt pörandalt, kanti kaugelt, sest pime-
duse kätte all oli meel mõndagi inuitut võimalik

korda saata. Palgati noorimees imelikult nimega tead-
matuse pääle nälja sõilma, ninni ja koht, nuida
noorusel ennem juhust ei olnud kuulda, ehk ta
küll nüimasel ajal palja, võib-olla meel süski vähe
lähedanud oli. Ja noorimees, napsi sõbrustanise
ilmega näol, piitutas ning nõotas järeljätma-
tult. Igal looma komistusel lasi ta terve rea van-
desõnu õhku, mis kui isäralike instrumenti
akompaneeris dialent monotoonsele „pliks, nõõ“
muusikale saatjaks oli. Kuid karjuti, et ruteni-
ni sõidaks, sest päike näinud ilmuda ja eesmärg
jäänud igamesti kadunuks. Noorimees lasi end
mammast juhtida, iga hiiu niis ta exstaasi
ja nagerama jäuga kukkusid piitsa plaksud lo-
ma morkega kaet nahale, inka sügavamalt
ning sügavamalt närme löigates...

Kaks tapamasinat löötasid sõisilma de-
armulike^{su} meeltele. Esimene idealistiline^{re}, oma
olemasole eest näitlev, omale paremaid tingi-
misi igatseva, ühe kardetava subjekti hävitami-

ses oma jäu kasvatamist nägem ja oma elterõtteiga
riskeeris masin sumises nahtpidamata enesele.

Teine kitsarinnaline „momendi passun“ ei
mõrganud, et ta viimise mängutoos oli. Ta ei tun-
nud inimese hingele, kuis mõiski ta aus saada
sest jallumust ninapidi redamisest...

Päike oli purustanud noorust hinge, kun-
keha. Ei olnud enam noorust, vaid yksi see ni-
mi, mille all peitumaa iisne eluiga alles yyrise,
ajahaamri sygavaimaile löögele rõõras, kuid kel-
le soantes siiski meel veri tantsis, mis iga parema
se sammul oleks mõinud raimustuse kõrgema
tipuni tõusta, poleks noorus parteilaste poolt
maantee kraami misat. Ta oleks, noib-alla, mesises-
se kraami surunudki, kui saatuse käsi poleks
teda rõõmsale kylalaste laulu läbi „noorus on
ilus aeg, noorus ei tule ual tagasi“ äratanud.
Ta pargas üles, tahtis karjuda, aga puudus hääl,
tahtis rõõmsale salgale järele jooksta, et laulu var-
juskylgi päemavalgele tulla, kuid puudus jõud.

Ta katsus edasi lixuda, aga kglno mesi oli lubjas-
tanud ta sooned ja käsi majunud monumenti-
na jäi noorus kes mykaltit teed peatuma, mõ-
telles laulu sõnadele, milliseid ilal põlnud kumb-
nud nü jätkidenes, ärakalunenutena...

Süäl tõusis tase uuemas rypest optimist
lix laine, sai mõimsaks ja valdas nooruse hinge.
„Ära unustada!“ sai hyydsõnaks, nü barbaarile
kui ta ka paistis elu ärasalgarale noorusele,
oli siiski fact, et elu instinet kaletas surma
oli mõitnud, midagi hüglas ilusat fantaasiat
ärakriipsutet lauale, oli kirjutanud. „Puista-
kem äisi teile, unustagem walmu!“ hyydis noo-
ruse haul.....

Seg lendas... Sadanded keerlesid, yheda tu-
lid, teised ununesid andes kohtu esimesile. Rai-
di teatris, tantsiti, lehti palju muudki. Yksi
lõbu, rõõm, yyrise õnn on nooruse elu ju-
mal. Kes seda ei mõista maistata, on syn-
dinud wana, kes oskab — surmani noor.

Sääl pörkasid kogu kaks noorust, pessimism ja opti-
mism, kaks tulemat vastast seisid teineteile vas-
ta rööpiku laulus, pärna kohinas...

Päike oli loojas ja rööpik pärna rasalt lah-
kunud... Mõtetest pärna all jäi ainult mälestus.

Geristo.

Kolm laulu.

Ma eerdai Geristo.

Tykk massi. Haluoda. Kenind norm.
Jeg-meister. Synnihetk - kass erakluses.
Tuhno unistai. Haid yksi...! Tuurustorm.
Siis hallus. Tyhjus. Hällauses
rind. Kauge Õnnelae...!! - Haid Õla, neeter...
Kõu. Piginust pilv. Sellest
välk rebener. Lään hinge neeter...

Ma pirsewardaks melankoolsele...

Ja yksi. Pole sõpra. Kaugel hing
on kõigist. Ah, miks wajan neid!?
Kameeleonid! Kaelas ajaling:

"Haid täna ela! Torma lillaid teid!

King. Stauding. Sylelus... ja homme uus!" — — —

Äi nõi ma nii. Liig hell hing nist.

Ma lemmik: loodust, torma sügispuus.

Ent sõbraks — naikus, laulev ridenik, ja rist
mu mälestuste kalmistul. Ja otsin ma
raid inimringist lutrat häd. —

Ma riinur. Lyyrik rind. Mul naises luulemaa.

Sääl tegelen. Ja ideaalin õilist pääd...

Kast kaua meel ma olen nurrustai.

King halan, igatsen ja tunneb leina rind.

Hing tühi elamööbedast... ja lai

on musta linnu tüb, mis kannab mind!

Naine,

Sa elu nõiaring, Sa manar luul!
Sing tuliratsulise, apra elu
ja tumma radunuse kestuselu
suur lepitai Sa oled, tyri inimpuul!

Kui sööstund hinge kaas ja ilmaraku, naisehuul
süslunastan leib, riin... ja mõliskelu
must aurab, takand kui silm naerahtelu
on kaunit naiselt - asub hinge kevadtuul...

Su ihu graatsias on kirelõssa synd
ja halli inimvainus hetkeparadiis...
Paeedel, taidureil ent pyha hiis

ja inspireerin uri, aromaadne mynt.
Sa armus kerjanisest saabub Luulela,
o naine, elu A ja O, Sa tuisaar Tuulela!



Rumeerlane.

Su mälestus.

Nii palju hajund päevi takka olen Su kirju laas...
Ent, ah, neil syngel, meelihaltne needus lausub —
kesk noorusluule sinilillist ridu Hämon ausub,
tummu päinai, olematu eksitai kui terendav saas.

Taas mineniku muldas mattund kirstult kerkib saas...
Ja püüd Sind unustada, o kuis kätte lausub!
Nüüd rinda kiburitsa oksaröövid sausub,
ning myrki nõrgub nerre, — nutab hing kui tornis laas...

On öö. Kui hullumeelse ajurööpais mõirgav mõte
tuul sööstab keset tuhejast lund, — puud, maju, inimnärul sõõb.
Õõ kohutab! Ja õues raksus tuuleil kui lõõb

nii õõnsat surmakella — kordab jäiselt tõde:
Kõik oli unistelu! On glespoos mu noorusarm.
Sa kaugel siit... Ja siin ent hinge merelombiks rebit arm...

Lembik Roosa.

Raskuse tempel.

Nad räägivad palju maailmast ja minust, nad räägivad taevast ja maast ja nende ilust.

Ma kuulatelen, kuid ülistavad nad päikese sära ja küdamad tähtede kõrgust ning kuu kahvatut kuma. Ma kuulatelen ja iga kuremaks lähed meel-ma ei mõista neid!

Ma kuulatelen pideralt... nad manavad wannet mustarale maale, tumedaile, õudseile metsatihnikuile, koledaile laanile ja mässaraile, ohvreid januneraile merilaineile. Ah, nad salgavad maa, nad salgavad minu! Mu süda ihkab merd, sooja, helepunast tunnete merilahu!

Ja nüüd nad laulavad hümnid endi ilusaile aiateile, silmakirjalikele nooruseile, ligimesas-masusele ja paljude muile iganenud rombeile, milles maailmas õnn kehastuvad, ja raugele,

Kaugele kõlab nende ihar ning udusulg - kerge sentimentaalne koraal.

Ma põlgan neid tähtede tagant ägu otsimaid inimussikesi, naaran hullumeelse teraskilinalist naeru.

Mad kutsuvad mind. Siis hilja! Kus olite enim, kui olin meel raba? Ei iial enam aetud minu jälg teie radadel, ei iial enam pääse ma teie pükkonda, sest olen ju igavene erak otsatus raskuse rängimajas, igavesti enesesse mõistetud.

Õnnetuse - maa rinnalt läkitab raskus salajased käskjalad kõiki elulisi rängistama ja õnnetus sellele, kes nendega ühes tähtede hülgust ei ülistata, õnnetus sellele, kes nende kaitseridadest väljastub, kes erakuna juba on sündinud.

Siis olid ühised elamused mustana, tumeana, unistava maaga. Ma mängisin rannaliival ja tundsin meeleldi laulussiniste lainete armsaid partusi. Ma laulsin põhjala kausikus mereohast ning laante koldast tühjusest. Ma ülistasin kõrbe kuu -

must ja kollasarusket kõrkjahu. Ma laulsin ööbiiruga
muistsist ajast ja saagisin ritsikuga öiseist armulu-
gudest. Seal liginesid salasammul raskust sulased
ja kõikiid nägemata kõtega raudahelad mu keha-
liikmeile ning talutasid minu raskuse rangikot-
ta ja ma ei hooanud seda. Ma hakkasin armas-
tama raskust ja tumedust, hakkasin armastama
paadunud mustjaspunast merd ja süünuusta nuf-
da ning jäin igameeks Põhjale metsa, ning mere
tumedusele ja kõrbe raskusele truus. Alles siis, kui
tõstsin silmad, et taeralt hülguist nautida, mär-
kasin enda pimedas olevat. Mu silmad olid tumedu-
sest nüriks läinud, mu waade tõntsiis ja tuhniks.
Siis mõistsin ma oma saatust, ja põlema malaga
tormasin edasi-tagasi raskuse rangikojas. Siin pü-
rasid pimeduse müürid, millest läbitungida oli
võimata... Kuid waikis peagi kõrgele mäss ja waba-
tahtlikult andusin ma saatusele. Ma silmitsesin
ümbrust. Olin igamees öös, aga keskuses aias me-
resinast alttar, millel Põhjale kuusiku tumero-

helisist oksist manikutega ehitud paadunud mere-
lomp - raskuse sümbol - aetud, eraldades kolla-
karrusket kõbesuuta. Tajusin - olin raskuse temp-
lis. Siin suutsin ma taas ümbrust näha, sain
taas nägijaks, kuid üheses siin. See hing, mis teen-
ded küllastunud neist täiestunud rangaustest, neist
jaunist tündurist, sellist naivusest ja pimedusest,
ja ma rahuldusin oma saatusega.

Geopäras, ärge kutsuge mind, te kõrguse
ülilistajad, ärge kutsuge mind endi mõtteile - ma
olen ja pime ja igamene raskuse rang, kes teiega
üalgi ei ühildu. Teile, sõistavatele, muretuile
pääsukesile soovin ma üheses õnne.

Ma ülistan raskust ja tündurust, ma ülistan
igamene pimedust ja ülistan seda nii kaua, kui
tõuleb meri soonis ning paisteb süda rünnas.
Püsigu kaua meil raskuse sümbol!

Alti.

Roos.

Mul aed, ja selle nurras nurgas
ma kalli roosi olen istutand.
Siis lihti selles armsas sirelroosas
ma elu õnne üle unistand.

End leian lihti sellel hallil pingil —
Sa mistist elu üle mõtled ka.
Siin nurgupais on ilma tuulil ringeil,
häälemeel näen, et seda mäistad Sa.

Ma istun põssas, naatan sala ilma,
ja naeran, roos, Su saatust tulevast.
Sul sae... Ei tunne meel Sa pilu ilma,
ei hiigla linna rüüa põleniist.

Säält pörsast astuksin häämelel nälja,
et suudelda Sind, roos, ka sygisel.
Ja seega kastaksin ma õnne nälja,
kui istuksin ma pingil sygisel.

Poeet ja naine.

Tule mu juure sa naine poeet,
hing ja esteet.
Too oma ihade taasid
kui lilletet maasid!
Sumbuta ära mu mõtete kollid,
pöörased lollid,
mis mind päeval kui ööl katmad —
elujaudu matmad.
Tule ja too oma silmade kuld,
seda ootan ma sult.
Ilu ja elamust wala mu ääse —
näia nääse,
kun kärseden mõtlema du ja heitlus,
kirg ning mäiklus.

Talv.
1922.



Nägemus.

Linglen lennukiga ysi õhumere hämaruses, ümbritset luitund halledest pilvist, ning pilvenõõte vahel vilkuvast tähest. On teadmatust, miks müübin siin, kust olen omanud lennuki. Ei vastust. Ei mingit eesmärki ega sihti, ei mingit heledamat täppi, pääle kauguses vilkuvate tähtede. Ei sihti, kuhu lüüri lennukiga. Maid hall, tume hämarus rõhub kinni ninda, ning teadmatust hoiab pingul iga närvi kui seele kandlel, valmis katkema kui mäda niit.

Maid ainult edasi yreluises hämaruses, sest ei saa ka peatuda, kui näen edasitormavaid massilisi pilvi, mis vist saanuti teadmatuses tormavate tuulest aktuna.

Pilmerkade vahelt vilkuvad tähed...

Imelik, haagena hakkas ajju mõte, et on need
miljunad tähed, mis vaheldi vilguvad pilvede
vahelt ääretus kauguses, eesmärgid. Best iga-
nikuni liugleda siin ymsildases hämaruses oleks
meelisööm ning mõtletu, -ilma eesmärgitav.

Igalpool pilvesaagare vahel paistavad
eesmärgid, yheda heledamad, teised tumedamad
ning kaavad vahel pilvemasside taha. Kuhu tyy-
ri oma lennukiga, kas lähemal või kaugemal
on puhkepaik minule ja lennukile - kas ikkagi
puhkust! Nää - sää! terve rida eesmärke, sää!
pilvede vahel sinimas kauguses - sinna!

Sihinen lennukiga eesmärkide poole. Kuid
laintena määsavad pilverynnad tuulest acti-
na, määsavad minu eesmärgid, minu len-
nu sihi. Jälle pean lendama teadmatus-
es, ainult kaudselt arvates sihti.

Maata - jälle paistavad safiirsinises
kauguses eesmärgid! Kuid, oh oimetust, olen
sichist palju kõrvale kaldunud!

Haeralt saan uuesti sihineda, kui jälle neid matab massiline pilmerynk - jällegi sihitu. Ja imelik, aju lödneleb, lihased ei jõua pingul hoida tyyri. Hallandan tyyri ning koatan meelemärguse...

Meelemärgusele tulnud, tunnen, et mu lennuk hakkab rajuma. Rajub... Rakan tyyri järele, kuid asjata - olengi vist eesmärgil. Umbruses valitseb hämarus. Ümberringi on ääretu kõrbe. Ei yhtki seltsilist, kes termiteks tuleks rääkida andma, maid ainult iudsus ning üksildus.

Istun välja lennukist ja näen, mu lennuki küljel on kirjutet: „Saatus“. Tähendab, olin sõitnud oma lennukiga eimest ja viimast korda. Kuid olin halb tyyrimees, nõrk, et lennata oma määrat eesmärkide poole, pidin maanduma enne, kui saavutasin eesmärgi.

Rajun kõrmelisele maapinnale, rahtides jühnilt sinavasse kangusse oma esi-

algsete esmärkide poole...

Eristo.

Kaks laulu.

Kes..?

Yht jumaldan:

O, yksi Sinä sellers löid mu,
kes olen. Häid Su armastuse
reaktioonitules puhastus mu hing...

Teist kummardan:

Sest mulle esimese surres, söid ju
raid teise silmad ahastuse
mu pilpaikssaagit rinnast - jahtus valuring...

Ent minus käs on ruumi mõlemäil'?

Nyyd es mul hinnang, käs on kaal,
ja lähedaim Su näo oraal

mu esimen! - aeglaineist neelat inimmas...

Ent ehk neid mõisten kaalunask
on kerge mulle? Sub õige neel ehk tulevikumail?

Tõtt inimajus kaines ihkab mõistumõõk nii haljas...

Häi on mu kaalul rihid, aine
vast rahetund...?

Ah, kes on naine
mull' lähedaim! Ku soorikaljas,
kus langetades wäid kord purje,
kus foorille tulla wije,
et jõe makkund pyge kainis nutta!?

O, naine unistelm mu, nutta wasta, nutta!
Siins laud igatsusel saaw eksida ja nutta!



Hajuva aju viimseilt viivelt.

Li roiskumast päästeta mind! ---
Ent raugelle kandugu hing,
kus rauduse aheldet rind
võiks hyljata valudering!
Kas näete, mind meeretand pind
maid kuristat! Hõljub saäl ring,
mis myrgitand, mylgastand mind.
Näe, Saatanat terasest ling
pää kohal mul keerleb! Sest kind
mu arjaks rüüd sinna, kus ring
siidsuka yll... Naine, ah Sind
neel roomates kummardan. Ning
ring keerlemas nagu röörlind, -

ah, halvat mind ihade ping ...

Nyyd pehastun, säestun kui puu,
hing kaevatub atekui kui
päeritõusengul. Sulut mu suu, —
huul laulen raud tarretand luu ...
Mis lepitaks? Miksi ei muu

sydd kaota kui raigune ryyd!
„Pyyd kaduda“ — lohutav hyyd
— nyyd —
valudest raon,
kalmistu raon...

T. H. L.

Mart Raud ning ta „Kargastused“

Kas Teie tunnete Mart Raudi? „Muudugi“, muigab kaasaegne noorur, „kes teda siis mitte ei peaks tundma.“ Too on ju sama, kes „Uudismaa“ V.a. viimases numbris oma portree linaollõikes on avaldand. Sama, sama! Neid oli kokku kaheksa: Jaik, Kauts, Hesilo, Ture, Putson, Kaamer, Riteson ning lõpuks kaheksas – Raud. Mart Raud. Temal oli samas vihus manamooline ballaad ja sellepärast ongi nii krimpsundäoline linaollõikel. Muudus on ta päris kena poiss. Olla teine Viljandimaa mees, ja nüüd elab Tartumaal pealinnas – olla syndaaim elamiskoht, sest viljandimaaline miljöo talle hästi ei sobivat. Miks? Ei tea, küllap ikka kirjanduslikus suhtes. – Nii see Mart

Raud siis seisab Tartu vassalis hallis palitus, kõnra-
kontististe saabastega, luitund söggega pääs, kaen-
las "Kangastused" ning pää kohal hõljub ajalehe-
jaanekalune "Metsa Mann". Kangastused? Ja mui-
dugi "Kangastused" — luuletuskogu, värvidekogu,
noorpaedi — noorkirjaniku Mart Raudi esiteos.
Meeldi oleksin tagund templi kellu, xuni nad
praguksid naurevi julgest raamarast — nii olin
rõõmus ning yllatet. Kahmasin raamatu, jät-
sin ajalehe pakeri hõljuma, sest ajalehest ei
omandatawat teadusväärsmaid uumeid. Kuid
oli kindel meene, et liian neid kaenas olevast
raamatust, Mart Raudi raamatust.

Harutand luuletuskogu pakrist, ähma-
tun ta kaaneilustusest ning loen: Mart Raud.
Kangastused. Ent allpaol — sääl läheb kõik segi.
Peah algama ypsikasjuga. Hal munataoline
taenas, all samane maa, taamal rahjenda-
rad tulel; ei saa aru, mis nad on, kas pa-
nituled mõi õitsituled. Ent see pole aluline.

Tuled rauguses, pimeduses, kaoses. Eemal seisab inime-
mene. Pole näind inimest, kes oleks seisnud sar-
nases poosis: lahtund, kätes rammetus, keha
seis sarnaneb pigemini raugale kui noorurille,
kes seisab maailma labyrindis maadates tõe, ilu,
vabaduse ning häa sümboolse - tulest. Ent siin
lahtund raug. Millen asetada teda yldse õige
-igatsustulede ette. Hõi sarnaneb noorur - paet.
raugale? Hõi ei osatagi enam siutella käsi
sirgelt ning valjust ammutada kõige kehaga
ning hingega? Enneks leian kaane äärelt nime
hüralt. Kui siis vähemalt pole see raamatu au-
tori syy. Ent siiski, noorpaet Raud ei oleks
lohtind seda lubada oma esiteose kaanele. See
ei ole noorustuli, pigemini vaid rauga saendus-
tuli, mis nyydsel vilul õhtul ysnä häa on
raugale!

Löön kaane valda. Luuletusi 1919-1923.
Jlzan „Ennege“:

Tund juba päikeselle surma põnnab,

säng kaltungd metsi taga valmis ju
algab öö ja

ööks ei mõi jätta uusi, annaid ralla,
kõik olgu riinitet ja rambitet.

Taas laien annarõivad rängad alla.

Poet istub lüppas, lükkab annad - uused ja ei lä-
he talle korda marumõllud maailmas, ei ini-
mese, ta lihase renna, hädakisa, waid ta lau-
lab:

Las õrnen marumõllud purelda,
las annad rasku rahe haawliten.

Ei ulatu see süia, kostu mulle,
waid iseeneeks saand erakulle.

Ei lähe talle korda ka armastus, see tundeist ylim-
tuine:

Las hulku paarid pargi pimedikus,
kesk puude ragiseden purumist,
ei saa noist kannatusi kaasa nutta.

King lõpetab:

Päew annase lööb pilgu helgituma,

mu teiat ränduri kui telgituma.

Olin kindlas meendumuses, et see esilehüütu kaas-
neb poeeti südamesõnust, on ta ainus meene. —
Kahjuks teian säält aga tavalise laulusaule, õh-
tu meeleale, nagu neid võib laulda „finus ide-
alist“ — Körner — nii palju, nii palju omas „Bianka-
Ruthis“. Idealist, kes on kõigest, ehk õigemini pal-
just pettunud, ja nüüd laulavad korraga yhtao-
liselt — kogemusega idealist ja pettunud idealist! —
Kõi ei olegi Raud idealist? Sel puhul ei olegi ta
poet, vaid tavaline paberimäärija, nagu neid
leidub nyydsel ajal palju.

Ta nii edesi — naine päälmataja — kõi-
gile eluavaldusile suhtub kui koole, vaid
rahel kaebab:

Laip äudne minu tiigutusi peeglin vastab nyyd
laip, millel raikunud lihanärmad konte kaavad.

Sis eellehel — „Paani vilepill.“ Rida laulusaule.
Kusub mõni häa mõte, ent neid on vaid harva.
Kenamad neist on: „Sygismuus“ (30. ltr.), „Ka-

lund raski" (31.lhk.), "Öö" (40.lhk.).

Meeldi laulab Raud ralmistust, köib sääl vest-
mas laipadega, nagu seda teeb "Surma puudi" au-
tor, kellest kõik elutormid yle on joosnud ja nyyd
kirikõpetajana nuxrustab.

Mähe meeldis mulle "Hälge elegia" (43.lhk.), ent
siingi segab täielist naudingut meie poeetide ku-
ningas Himapuu, kes inspireerib samast aimest:

Nii ilus on surra, kui oled noor,
Nii päikesen magama minna.
Su ymber on sõprade leinai koor,
Sa nende sydamer igamest noor,
Said ruttu ju jumalev linna.

Raud jääb siin rahvatuks. Ei ole ju tähtis aine ega
tunded, neid on enamikul, tähtis on vaid väl-
jendus. Ja millaks tõlgitseda neid tundeid värvi-
dese, kui oled saamatu seda väljendama.

Kui algan lugema "Pomuliku laulu", nii eh-
mun:

Tytarlapsi, noorimehi ...



Üks armas närsitehniline rööp, rahjaks aga jälle his-
napuu oma:

... ooperist läks koju
tytarlapsi, noorimehi...

Kaasaegsed noorurid tõlgitsevad minevikku, ja seda
mitu, mitu korda melleksamine. Need on aga hal-
vad ajamärgid. Rahvas, kelle noorsugu sarnane,
on pühendat lahajäägile, tagurpidiminekule, ki-
dunemisele. Kohane on siin öelda Rauda oma sõ-
nadega, mis armatawasti algupärased:

On's see male, on's see tõde,

See waid elu uhkem, ilgem õudsem pale.

Lauletuskoogu lõpet 4 rahwanusilise ballaadiga,
mille lugemiseks puudub mul meeleolu ning tahe-
furan, et neid hiljem loen, siis kui olen lõpulist
põlend, ent nygd ei. Tuhakord ei! Elawad in-
mused, jätke juba see minevikus elamine!

Lään „Rahvastuste“ tagaraane kinni. Tun-
dub, et oleksin nagu lähistanud tosinat noorsoo-
ajakirju, nii meene, nii lahja on see raamat.

Nii kahju on teda asetada riivulille „Elu tule“ nõrka-
le. Keeldi oleksin paisand ta paberikorni, kui seda
ei oleks tagasihoidnud rahustus eesti luule vastu. —
Ent see jääb ometi eesti luule ajalukku.

Kanad luuletallajad — ilmaparandajad —
kirjutavad sel puhul: „Tundes huvi noorte vastu,
tahaksin näha neis vähemalt noorushoogu, tuld,
jõudu, mis pakitsemas, mis otsib pääsu, ol-
guigi, et abinõud on saamatud. Kaaselt ole-
me õigustatud ootama mingi uusi taone, uut
otsimist, pealegi kui nende uinimine sünnib
luule alal.“ Kangastustest otsid seda aga kah-
jaks asjata. Ysirealt loetuna rahuldab mõni-
gi luuletus enam-vähem, kuid lugedes ykstei-
se järele, tunned pettumust. Nad pole kyllalt ra-
riatsiooni-riksad, et meid rõluda.

Nii siis noortel pole tarvis eriti stiili peale
rõhku panna, vaid rõhkem sisu, idee peale,
mille kandjaks on luule. On ju loomulik, et
noored algajad ei too juure palju meil luule

ilule ja ilumeelele. Jääb järele vaid müte, idee ja kõrgepaatoline rütm. Ja kui seda ei ole, siis ei ole teemas midagi.

Käige suurem idealist ehk meel praeguigi Jaan Kärner kurdab sel puhul irooniliselt: „Meie tõusmailt, kangelastlike ajal raskend luuletajailt sõtame igatahes õigusega värskest, hoopis suuremat optimismit ja mehisemat rütmi. Ise hümneid nooruselle on elamuselt rõlts, nende paatos on rütmid ja sõnastus kunstlik, tehtud. Igatahes ei ole Gustav Suitsi „Elu tulest“ saadik meie luules enam õnnestand nooruslike paatos ega põlemine. Kõige on „kangastused“ seda laadi luule, mida võib kirjutama õppida iga haritud inimene, kellel vähegi püsivust. See on käsitöö, mida ei soenda sünnine tuli ega kaasaellamine.“

Seda räägivad vanad, enne meid elanud noorsugu, kes on ise palavalt põlenud, kes on loond meie proosa, poeesia – ja kes häämeelga näeks, et ka nüüdne noorus põlv põleks ning

luguks. Mis peame meie, noorured, aga selle peale yt-
lema, kui meie uueks pale lõhnab juba kaluistee
järele, mis peaksime siis meie tegema, kes meie
põleme valusamat valu — nooruse pessimismi?

Tavaliselt seletatakse praegust loidust selle-
ga, et meie olewat juba kõik saavutanud. Meil po-
le rikkaid ega vaesed ning igasüks maitseb oma
töömilja. Meil valitseb mõtte ja sõnavabadus. Meil
valitseb arusaamine yksteisest, selgus ning inim-
likkus. Kas on see kõik nii? Kas on tarapillaste
sõjahyüd teostet? Kas ei ole meil vaimline kultuur
lõkat ummiku? Kas noorsoo käärimad mahlad
pole juhit vaimu aladelt sporti, sõjatsennra mee-
leolu?

Yhen — on ideid, on aateid, mille eest sa praegusel täusixluse jäorastuspäivil mõidelda.

Meie läheme kaasa kogu maailma inimsus-
teadlikeude ja kultuursemate riiganiiskudega. Meie
ei virilda oma enesemääraniist sa rahvusliku
silmairjateenimise märgi all. Meie ei lase omi

tundeid tagasi suruda sotsialistliku tunnussäna juure: „Kas äige või väär mu isamaa.“

Kui tee, noored poeetid, ei väljenda meie elurõõramisi, siis lahkume, siis lahkume.

Meie astume koos omi kultuursete kirjanike kudega ning hüüame: Löögem üheskoos ühise maenduse vastu, kas tapperiga või sõnaga.

beristo.

Vastukeiteid eelmisele.

Li taha päästma karata „Kangastusi“ terava armustumiskati alt ega taha ymber lüüata eel-
nist mõttearaldust laudi kasuks. Naid T. H. L. mõ-
tikelu mõningast ebatäpsusest ja neist kasuand ky-
simusist kirjutasin vähe.

Tundub, et T. H. L. pilk pole kyyndinud üle
„Kangastusi“ (vast ehk seepärast, et nagu ise tun-
nistab, raamatut läbi ei lugend.) ja selle tõttu
armustus on kokkulapit, laagilises seoses olema-
ta mõttekäiguga. Karata, juhustlikult tõmma-
takse „Kangastusist“ mõningaid ridu, seereldakse
nende ymber ilma otsesid puudusi näitamata.
Laudi mahalöön armustus on suuresti mõjutet
„Loomingu“ jaan-kärnerlikkusest ja pole kriitise-

riiva mõistuse tulemus. Seet teitadid „vanur“- armustajailt on domineerinud kohal ja T.H.L. intsiatiivil loodu on enamasti neis seld mõtete ymberkorraldamine.

Psjatult peatub kriitika õige pöialt kaaneilustuse man, otsides siält „noorpoedi“ hingeavalduste symbolset kehastust. Ent miks illustratsioonid kujutatud inimene peab olema poeet ise, otseku la näo pilt, millelt võib lugeda ta sydame- ja hingesaladusi? Miks too „lahtunud raux“ ei või olla nägemusliku fata - morgaana ees yllatusest tabat surelik, noorur, „keskur“, „vanur“? Miks tahetakse torden rahetada õitituledega, kuna nimi „Kangastused“ sellens igalaadilise põhjuse nõtab?! Tulen T.H.L.-ga hoopis vastupidisele seisukohale: kaaneilustus on kõigiti õnnelikult valit, sest see vastab väga raamatu nimetust. Kas sellens ka luuletuskogu sisse rajastub, pole tähtis, sest kaaneilustus ei tarvitse anda põrmugi sissust oluliseima lähiloikes.

See raamatu kaanest. Enne selle huke-
mõistmist T. H. L. püüab karakteriseerida Raudi, syn-
nitada sõimuseõnaks jaand „noorpoedi“ kulul
rähkonnestund jäljetonlikku naerukahinat ja
kriit „lütend sögge“ kandja otsekui monumenti
jaamahoones seisvat. Ja sinna see „kõnerakontsa-
listes saabastes“ noormees jääbki, „raenlas kangastu-
sed ning pää kohal hõljub ajalehe jaonealune Hel-
sa Hann.“ „Eriksammaline!“ imestame omalt
poolt, „et Raud oma kirjanduslikku kagaasi
kaasas kannab.“ Ent T. H. L. jätabki seisma noor-
poedi jaama, ja meil peame järeldama, et tal
kodu polegi. Kaneb nist „Helsa Hanni“ alla pää, võ-
tab „õhus hõljuvad kangastused“ raibaks – ja
magab!

Nast niimase asjaolu kurblooluse tõttu
ongi Raud nii melankoolne!? T. H. L. armab
küll, et raiaid idealismist pettumine mõjutab nux-
ra luule, samuti rogu melankoolse olemistempo.
Minus aga see väide küll ustavust ei suggereeri.

Õige, et elu sapikarivat jumes ja eesmärgi mitte püstitada suutes hingeelu tumeda põhitooni omandab (siin mainit Jaan Rärner). Ent nende „pettund idealistide“ kõrval on veel teine liik melancoolikuid, need, kes viskavad ilmanalus nooruse „rohelisuse“ lõttu. Arvan, on õige palju noorureid, kes sellise „tõne“ läbi on põdenud, kas või n. n. „grykeldamise“ näol. Näib-olla on selle tekitajaks batilluseks nooruri väike areng, sellist mõjutet hinge kitsus ja väiklus, mis sunnib tegelema vaid eneses ning enesele, jättes kõrmale suured inimelu õilistamispyüded. Eneses urgitsenine toob kaasa aga paratamatult musti mõtteid. Et Raudki suures arengstadiumis pole, sellega ka osalt seletatais poeedi raimuavalduste tühm närving. Ei usu, et mõne hiljutisel „Noorte Kunstiõhtul“ esinenud laulud keeld nuxrusest ja ahastusest seepärast, et ümmars masendat suurt ideede püstitamisest. Nii T. H. L. arvamane, vaid pettund idealist näib-olla melancoolne laulur, on vähe wildar.

Ei usu kät „noorpooned“ jääsid nukkustajaks. Arvan, vanemaks muutudes paraneb melankoolsusest ja luuakse elurõõmsamat luulet. Elus on rõõm raheldum ja kesteest paremale või vasemalle kaldum. Ent üks äärmus reguleerib teise, sünnitab eelmisele vastaspoole liikumise.

Taiduri naim ei raheldu üksi meeleoludest, vaid ta tahab läbielata muljeid mingisse normi mälada - jäädustada. Nii tuntakse kergendust. Ja närve teheski rahunetakse mingist painajalisest raskusest; otseselt sõbrale sydat välja puistates muutub hing avaramaks, õhulisemaks. Ja äärmusest nooruse meeleolutsenemisest rahunemiseks lood luulet koosnevat „Rangastused“ ei ennusta meel Raudil jäädavat „kalmistu järele lõhnast.“ Ehk on talle arstirohukes avaliku arvamise ja üldise eitav pessimismi suhtumine. Sest nagu hästi arenev sõber nukkustajalt - halajalt ilmarahu võib võtta, nii ehk seltskonna hurjutamine aitab pääseda Raudil melankoolsuspainajast. —

Kahju, et T.H.L. armustust kirjutada tahtes raamatut läbi ei loe. Ja miks ta just neid „Kangastusi“ lõpetamaid nelja ballaadi nii kangesti vihkab, et kategooriliselt ühatkond ei-ga nende lugemise lükkab edesi määramatuse ajaks? Ta kirjustab ise küll, „elavad inimesed, jätkes juba see minevikus elamine!“ ent ehk nois ballaades üldse minevikust ei räägigi? T.H.L. ju neid ei lügend!

„Heine, lahja on see raamat. Keeldi oleksin paisand ta paberikorvi.“ Nii T.H.L. sõnad. Ent mihuke luule on T.H.L. armates lihe ja rammus? Tsitaadid näidaks seda: „... noored algajad ei too juure palju meie luule ilule ja ilumeelele. Jääb järele vaid mõte, idee ja kõrgepaatoline rütm. Ja kui seda ei ole, siis ei ole temas midagi.“ Ent espool näidab vastupidist. Sääb, kus tahtes tõmmata paralleeli Heinepuult Raudile, T.H.L. toob esimese poeedi luuletuse „Nii ilus on surra, kui oled noor“ (ja teised sõnad) ning lepib vaid „Kälge elegia“ mainimisega, ilma iabloonilisust ja poeetide mõt-

tesugulust näitamata. Ja allpool ytlebki T.H.L.: „Si
ole ju tähtis aine ja tunded, neid on enamikul (!),
tähtis on vaid väljendus.“ Nü! Kord kriitika leiab
olevat luuletuses mõtte, idee (s.o. aine) ja paataski =
ku ytlemissuusi (s.o. kõrge tunduspinge) ylitäht-
sa, ent siis jälle eitab seda! Mis sellest järeldada?
Nähemalt seda, arvustaja pole ylesannet tõsiselt
võtnud. Ent oletame siiski, hiljem öeld sõnad on õi-
gemad (kogusummas on neid ka eelmisest enam!)
ja luuletuses eriti hinnatakse mõtte rikkust, selle
hoogsust. Ent T.H.L. pole suutnud näidata „Kangas-
tuste erilist mõtteehrust, paatose puudumist neu-
de siit-säält rahat laulude tüürides. Ta heidab
ette, miks noorur „lõhnab kalmistu järele“, miks
Kaudi luule olewat pessimistlik, melancoolne.
Ja jättes välja teiste kriitikute arvamised, T.H.L.-i
individuaalsest mõtiskelust järgneb, et just
niimase põhjuse „Kangastused“ määrivad vaid
paberikorvi. Ent, taeva pärast, kas vaid optimist-
lik idee teeb luuletuse luuletuseks, mitte aga mõt-



terikkus ja mäljendus? Kas pole tähtis, kuidas kujutatakse elamusi? Sest kui kõik see pysib nukrustaval ja elueitaval aluspinnal, pole meie kriitiku arvates luuletusel väärtust. Väärtuslik oleks vaid kõrgepaatoliselt, optimistlik sinade pasundamine. (T. H. L.-i lemmikluule on mist maid koidulaasne!).

Et Raudi luule motiivid pole elujatavad, seda võib „meie kangelaslikul ajal kaevand“ luuletajalle ette heita. Ent taid seepärast „Kangastusi“ surmiks armustada, on lubamatu. Pääsi, kui on edesiant sügav elamus, mis resonanceerib meid ja paneb helisema polediga ühes: kas naerma või nutma. Luuletus peab meis tundmuse suggereerima.

Kui „Kangastusi“ sellise kaasakiskumusega lood, jätkan lahtiselt, nagu loonitasin kirjutuse alul.

